

Pierre Bourdieu'nun Sermaye Kavramı ve Türkiye'de Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı

Pierre Bourdieu's Concept Of Capital and Intergenerational Transmission of Disadvantages in Turkey

Murat Erusta ¹ **Öz**

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2024 yılında ilk kez haber bülteni olarak yayınlandığı, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ile Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı araştırması Pierre Bourdieu'nun sermaye kavramı çerçevesinde incelenmiştir. Türkiye'de 25-59 yaş grubunda olan fertlerin durumu ile kendileri 14 yaş civarında iken ebeveynlerinin durumunu karşılaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada literatür incelemesinin yanı sıra Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2024 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması ile Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı araştırması verisinden yararlanılmıştır. İstihdama dâhil olmayan bireylerin, ebeveynlerinde istihdama dâhil olmadığı, ücretsiz aile işçiliğinde artış olduğu, iktisadi sermaye bağlamında düzenli işgücüne dâhil olmayan, işveren olmayan (iktisaden faal olmayan birey) somut varlıklarının olmaması durumunda maddi kazancıda olamayacağı, eğitim kurumlarının toplumsal sınırları ve var olan sistemi koruyamadığı, ebeveynlerden miras olarak kalan somut malların aynı değerde kullanılamadığı, biriktirilemediği, boş zaman faaliyetleri için dönüştürülemediği anlaşılmıştır. Çalışmada Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistiklerinden yararlanılarak Türkiye'de Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı hakkında bilgi verilmiş ve Kuşaklar Arası Aktarım Pierre Bourdieu'nun Sermaye kavramı çerçevesinde analiz edilerek, uygulamaya yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Abstract

In this study, the Income and Living Conditions Survey and the Intergenerational Transmission of Disadvantages survey, which was published as a newsletter for the first time in 2024 by the Turkish Statistical Institute, was examined within the framework of Pierre Bourdieu's concept of capital. It was prepared to compare the situation of individuals aged 25-59 in Turkey with the situation of their parents when they were around 14 years old. In addition to the literature review, the study utilized data from the Income and Living Conditions Survey and the Intergenerational Transmission of Disadvantages survey of the Turkish Statistical Institute in 2024.

It has been understood that individuals who are not employed, their parents are not employed either, there is an increase in unpaid family labor, individuals who are not included in the regular labor force in the context of economic capital, who are not employers (economically inactive individuals) cannot have material gains if they do not have tangible assets, educational institutions cannot protect social boundaries and the existing system, tangible goods inherited from parents cannot be used at the same value, cannot be saved, and cannot be transformed for leisure activities. In the study, information was provided about the Intergenerational Transfer of Disadvantages in Turkey by using Income and Living Conditions Statistics, and Intergenerational Transfer was analyzed within the framework of Pierre Bourdieu's concept of Capital, and suggestions were made for implementation.

- Sorumlu Yazar | Corresponding author:** Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, muraterusta@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2463-2785
- Çalışma Sakarya Üniversitesi'nde yapılan doktora tezi ile ilişkilidir.

Anahtar Kelimeler Dezavantaj • Kuşaklar Arası Aktarım • Sermaye Kavramı

Keywords Disadvantage • Intergenerational Transfer • Concept of Capital

Atıf | Citation: Erusta, Murat. (2025). Pierre Bourdieu'nun Sermaye Kavramı ve Türkiye'de Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (1), 39-56. DOI: [10.54838/bilgisosyal.1696794](https://doi.org/10.54838/bilgisosyal.1696794)

Extended Summary

The study titled “Pierre Bourdieu’s Concept of Capital and the Intergenerational Transfer of Disadvantages in Turkey” aims to contribute to policies and practices regarding the elements that are effective in intergenerational transfer by examining the intergenerational transfer of disadvantage in Turkey within the framework of Bourdieu’s concept of capital. The study, which consists of three sections, first provides information about the concept of capital and its types in Pierre Bourdieu, secondly examines disadvantage and intergenerational transfer, and finally analyzes the intergenerational transfer of disadvantage in Turkey within the framework of Bourdieu’s concept of capital.

Considering the findings obtained; the education levels of individuals in the 25-59 age group are higher than their parents, and the education level of the mother is a determining factor. Approximately half of the individuals whose parents own a house are also homeowners. When the income status of their families is examined, children who are poor tend to be less wealthy than children in the high-income group. Individuals who cannot go on a one-week holiday with their families cannot cover their holiday expenses due to financial inadequacy. However, their eating habits are preserved. In labor force participation, mothers and fathers have similar working habits. In individuals whose parents are not active in the labor force, the rate of their mothers being unpaid family workers remains the same. It has been observed that individuals cannot save and transform their transferred economic capital. However, with cultural capital, they can improve themselves in adopted behaviors, and the level of education transferred from the previous generation is increased and institutionalized. It is seen that individuals have an increase in their symbolic capital, where they are more recognizable, and that they have the capacity to use credit from financial institutions such as banks. The concrete form of economic capital is material accumulation. Despite the diversity of income channels in material accumulation, the opportunities to take a vacation and own a house are low compared to the previous generation. The limited opportunities, not being able to own a house and not being able to join the regular labor force, and the poor living conditions form the basis of disadvantage from generation to generation.

The childhood and youth periods of individuals who experience disadvantaged living conditions are affected by this situation and are internalized. As Bourdieu stated, the habitus (mental world) of the individual who internalizes the living conditions adopts the common consciousness of the individuals belonging to the generation. As a result of the current conditions not offering the opportunity to get out of poverty, the culture of poverty develops. Although the education levels increase, the rate of the unqualified and economically inactive in the labor market is high due to the inability to earn sufficient income in the market. The problem of unregistered work; the similarity of working habits between generations, but the difference in the income obtained and the problems of material accumulation are striking elements. It is understood that the effectiveness or development of policies aimed at these issues is necessary. The elimination of these problems will contribute to the transfer of welfare between generations and the move away from the culture of poverty.

1. GİRİŞ

Davranışlar ve bu davranışların aktarımı farklı disiplinler tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmalarda, genetik aktarım ile başlayan sürecin ekonomik, sosyal, psikolojik ve tarihi unsurların etkisiyle şekillendiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, dezavantajlar da bu süreçte yer almaktadır. Dezavantajlı gruplarla ilgili veriler genellikle gelir ve yaşam koşulları araştırmalarında ele alınmaktadır. Bu araştırmalarda, gelir, yoksulluk, sosyal dışlanma, eğitim, sağlık, konut ve diğer yaşam koşullarına ilişkin göstergeler toplanmaktadır (TÜİK, 2024b). Dezavantajlı gruplar devletin desteğine, hizmetlerine ve güvenliğine ihtiyaç duymaktadır. Türkiye'de dezavantajlılıkla mücadelede görev alan birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bu mücadele kapsamında acil eylem planları, politikalar ve projeler yürütülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de dezavantajlılığın kuşaklar arası aktarımını Pierre Bourdieu'nun sermaye kavramı çerçevesinde inceleyerek, kuşaklar arası aktarımda etkili olan unsurlara yönelik politika ve uygulamalara katkı sağlamaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Pierre Bourdieu'nun sermaye kavramı ve çeşitleri hakkında bilgi sunulmaktadır. İkinci bölümde, dezavantajlılık ve kuşaklar arası aktarım konusu ele alınmaktadır. Son bölümde ise, Türkiye'de dezavantajların kuşaklar arası aktarımı, Bourdieu'nun sermaye kavramı çerçevesinde analiz edilmektedir.

2. PIERRE BOURDIEU'DA, SERMAYE KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Pierre Bourdieu, sermaye kavramını salt ekonomik alanla sınırlamaz. Bireyler için toplumsal kaynak oluşturan iktisadi, kültürel, sosyal ve simgesel vb. farklı türdeki sermayeler olarak ele alır. Bu sermayeler maddi olsun ya da olmasın bir birikimin ürünüdür (Jaurdain ve Naulin, 2020: 106). Sermaye, nesnel ya da öznel şekliye biriktirilmesi sonucu gelişen toplumun biriktirilmiş tarihidir (Bourdieu, 1983: 183).

Bourdieu analizlerinde, iktisadi, kültürel, sosyal ve simgesel sermaye olmak üzere dört temel sermaye türüne yer verir: İktisadi sermaye, bireyin maddi varlığına ve gelirine işaret eder. İktisadi sermaye sahibi olmak, diğer sermaye türlerine erişimi kolaylaştırır. Kültürel sermaye, benimsenmiş (somutlaştırılmış), nesnelleştirilmiş ve kurumsallaştırılmış hal olmak üzere üç biçimdedir. Sosyal sermaye, bireylerin birbirleri ile tanışma, karşılıklı tanımayaya dayalı aşağı yukarı kurumsallaştırılmış bir kalıcı ilişkiler ağına dayalı potansiyel kaynaklar bütünüdür. Simgesel sermaye ise toplumsal itibar ve tanınırlık kavramlarına dayanır (Jaurdain ve Naulin, 2020: 106-108).

Sermaye türleri, her ne kadar birbirlerinden farklı şekillerde kavramsallaştırılırsalar da birbirleriyle bağlantılıdır. Tüm sermaye türleri, biriktirilme ve dönüştürülebilirlik özelliklerine sahiptir (Bourdieu, 1986: 243). Toplumda bulunan aktörler veya gruplar tarafından, sermaye (düşünceler ve davranışlar, toplumsal alışkanlıklar, kodlama veya kalıplar) zamanla ve yeni davranışlarla kendini yeniden üretir (Bourdieu ve Wacquant, 1996: 153). Bu aktörler, ilgili sermaye çerçevesinde hareket ettiklerinde, davranışları öngörülebilir hale gelir.

İktisadi sermayenin maddi kazanca dönüştürülmesi ve mülkiyet hakları, asalet unvanı çerçevesinde kurumsallaşabilir nitelik taşır. Ayrıca bu durum, somut meta ilişkilerinin doğrudan bir yansımasıdır. Zengin olmak ve mülkiyet sahibi olmak, birikim yapmayı gerektirir. Arazi, ev ve araba gibi somut mallar ise paraya dönüştürülebilir iktisadi sermaye olarak değerlendirilmelidir (Bourdieu, 1986: 243).

Kültürel sermayenin benimsenmiş veya somutlaşmış hali, bireyin kendisini geliştirmesi ve kendisine yatırım yapmasıdır. Nesnelleştirilmiş formu, sanat, edebiyat ve estetik alanlarında ürünlerin

üretilmesi; yazma, resim yapma ve anı tutma gibi faaliyetleri kapsar. Kurumsallaştırılan kültürel sermaye ise bireyin eğitim ve akademik hayatında kazandığı akademik unvanlar, eğitim dereceleri, diploma ve sertifika edinmesidir (Bourdieu, 1986: 247-248).

Sosyal sermaye, bireylerin toplum, topluluk veya grup içindeki eylemleri, söylemleri ve ilişkileri bağlamında bulunduğu pozisyonların bireylere sağladığı avantajları açıklar. Bir gruba veya topluluğa üye olmak, üyeler arasında aidiyet desteği ve dayanışma sağlar. Sosyal sermaye aracılığıyla evlilik ilişkileri, akrabalık bağları, iş ilişkileri ve mirasçı olma gibi durumlar ortaya çıkar (Bourdieu, 1986: 249-250).

Simgesel sermaye, bireyin tanınırlık ve bilinirlik düzeyine atıfta bulunur ve iktisadi veya kültürel sermayeden oluşur. Gerektiğinde, bireylerin maddi veya manevi destek sağlayabilecekleri konumda olmalarını ifade eder. Bu kavram, ailenin veya bireyin özgeçmişi, sosyal yaşamı gibi faktörlerle şekillenen düşüncelerle gelişir (Jaurdain ve Naulin, 2020: 108-109). Ayrıca, başkalarının kişiye atfettiği simgesel değer olarak da tanımlanabilir.

Aile bağlamında sermaye türlerinin aktarılması olgusu ele alındığında; bu türlerin miras yolu ile nesilden nesile geçtiği görülmektedir. İktisadi sermaye, zaman içinde telkin ve asimilasyonu, kültürel sermaye, kurulan bağların tekrarı ve yeniden üretilmesini, sosyal sermaye ise sürekli olarak kurulma ve muhafaza edilmesini kapsar (Jaurdain ve Naulin, 2020: 108). Aile bağlamında tarihsel süreçte gelişen birikimler simgesel sermaye olarak adlandırılmaktadır.

Bourdieu, Weberci perspektifi de göz önünde bulundurarak sınıf kavramı yerine alan kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Bourdieu'ya göre toplum, çeşitli alanlardan oluşan bir saha (uzam) yapısındadır. Bireylerin alanda konumlanmaları ve bu konumlardan fayda sağlamaları için belirli sermayelere sahip olmaları gerekmektedir. Bireyler, sahip oldukları bu sermayelerle alanda kendilerine yer edinirler (Bourdieu ve Wacquant, 2014: 82). Bu bağlamda habitus kavramı devreye girer ve bireylere alanı öğrenme ve alana uygun davranma yetisi kazandırır. Ayrıca, düşüncenin nesiller boyu sürdürülebilirliğini sağlayan bir mekanizma işlevi görür. Habitus iki boyutta ele alınabilir: Yapı açısından, bireylere sunulan hazır bilgilerin içselleştirilmesi ve bireylerin bu bilgileri kendi özgün biçimlerinde kullanmalarıdır (Bourdieu, 2022: 133-135). Nesiller açısından ise habitus, bir kuşağa mensup bireylerin o kuşağın ortak bilincini nasıl benimsediklerini ve uyguladıklarını açıklar.

Bireyler, yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren, içinde bulundukları çevrelerden gelen habitusları içselleştirir ve yeniden üretir. Bu süreçte bireyin topluluğa dahil olması ile topluluk aynı habitusları üretme ve yeniden üretme eğilimindedir. Toplumsal yeniden üretim mekanizması ile içselleştirilen unsurlar kuşaktan kuşağa aktarılacak devam etme eğilimindedir. Aktarım sürecinde ise toplumun işlevselliğini sağlayan hiyerarşiler, eşitsizlikler ve farklılıklar kısmen aktarılır ve bu süreç istikrarlı bir şekilde devam eder (Lahaye et al., 2011: 37-38).

Bourdieu (1994: 141), toplumsal yeniden üretim mekanizmalarını çalıştıran temel kurum olarak aileyi işaret eder. Aile, yeniden üretim sürecinin önemli bir ögesidir. Bu durum, bireyin sosyal, iktisadi, kültürel ve sembolik sermayesinin birikimi ve aktarımında aktif rol oynamasından kaynaklanmaktadır.

3. DEZAVANTAJLI GRUP VE KUŞAKLAR ARASI AKTARIM

Dezavantajlı gruplar dar anlamda özel olarak korunması gereken gruplar biçiminde, geniş anlamda ise yetersiz koşullar içinde yaşayan; demografik değişkenlere bağlı olarak farklı nicelik ve nitelik gösteren; fizyolojik, psikolojik, sosyolojik, sağlık, ekonomik, siyasal ve kültürel açılardan çağdaş

yaşam koşullarına ulaşamayan gruplardır. Bu gruplar devletin desteği, sorumluluğu ve organizasyonu, koruma, hizmete ve güvenliğe ihtiyaç duymaktadır (Capcıoğlu ve Belen, 2016: 5).

Bireylerin davranışları, uzun süredir biyolojik ilkelere dayalı kavramlar çerçevesinde açıklanmaktadır. Kuşaklar arası aktarımda temel rol genetik faktörlere verilmiştir. Ancak, çocukluk döneminden itibaren çevresel etkenlerin aktarım sürecindeki öneminin kabulü gelişmeye başlamıştır. Bu bağlamda, ardı ardına gelen kuşaklar bireyin psiko-sosyal çevresi tarafından şekillendirilmektedir. 18. yüzyılda bireyler arasındaki farklılıklar, çevresel (ortam) ayrımlara dayanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Genetik aktarım ile çevresel aktarım arasında çeşitli düşünce akımları ortaya çıkmıştır. Bu düşünce akımlarının hiçbiri, genetik aktarımın kuşaklar üzerindeki etkisini reddetmemektedir. Aktarım sürecinde ekonomik, sosyal, psikolojik ve tarihsel unsurların etkili olduğu da vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, aktarım konusu çeşitli yaklaşımların² inceleme alanına girmiştir. Bu makalede, özellikle eyleyenin sosyokültürel aktarımı üzerinde durulacaktır. Eyleyenin sosyokültürel aktarımı, bireylerin kültürel ve sembolik sermaye mirasının kalış şeklini tasvir etmektedir (Lahaye vd., 2011: 21-23).

Türk Dil Kurumu, kuşak kavramını kültür tarihi açısından; yeni bir anlayış, yaşam duygusu ve yeni biçimlerde birleşen, eskilerden belirgin şekilde ayrılan topluluk olarak tanımlamaktadır. Felsefi açıdan, yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı dönemin şartlarını, benzer sıkıntıları ve kaderleri paylaşmış, benzer yükümlülöklere tabi olmuş bir topluluk olarak ifade edilmektedir. Sosyolojik açıdan ise, 25-30 yıllık yaş kümelerini oluşturan bireylerin öbeği olarak tanımlanmaktadır (Demir ve diğerleri, 2023: 80).

Kuşak kavramını tanımlayan çeşitli tanımlar belirli önemli noktaları vurgulamaktadır. Bu tanımlar, "belirli bir zaman aralığında doğmak", "belirli bir tarihsel deneyime birlikte şahit olmak" ve "yaşanan benzer deneyimlerden yola çıkarak benzer eylemleri paylaşmak" gibi unsurları öne çıkarmaktadır (Erden Ayhün, 2013: 96).

Kuşak tanımlamasında, çocukların doğumu ile bir grup insanın doğumu arasındaki süre temel alınmaktadır. Bu sürenin 18 ile 22 yıl arasında olması tercih edilmektedir (Çınar Alevli, 2024: 105-106). Yaşantıda çocukluk dönemi, ilk izlenim olarak kabul edilir. Gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık evreleri bu ilk izlenimin üzerine birikerek ilerler. Doğum sonrası yaşantılar, ister bu ilk izlenimleri doğrulayan olsun, ister antitezi olsun, temel anlamlarını çocukluk dönemi izlenimlerinden alır (Manhaeim, 2018: 441). Genel anlamda, kuşağın karakterini çocukluk ve gençlik dönemi şekillendirmektedir.

D'Addio'nun (2007: 68-70) "Dezavantajın Nesiller Arası Aktarımı: Nesiller Arası Hareketlilik mi, Hareketsizlik mi?" adlı çalışmasına göre, gelirin kuşaklar arası aktarımının kapsamı, gelir dağılımına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Özellikle, gelir dağılımının alt kesimlerinde hareketlilik düşük seviyelerde kalmakta olup bu durum, yoksulluğun nesiller boyunca devam etme riskini artırmaktadır. Çocuk yoksulluğu, yalnızca düşük gelirli olmanın ötesinde, nesilden nesile aktarılan çeşitli faktörleri de içermektedir. Bu bağlamda, nesiller arası hareketliliğin önündeki engellerin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması büyük önem taşımaktadır. Çocuklar, gelir, meslek ve eğitim gibi alanlarda büyük ölçüde ebeveynlerinin sosyoekonomik statüsünü devralırlar. Düşük gelirli hanelerde büyümek, çocukların gelecekteki yaşam şanslarını önemli ölçüde etkilemektedir. Eğitim, kuşaklar

² Başlıca dokuz yaklaşımdan bahsedilmektedir. Bunlar, Genetik, Etolojik, Jenealojik, Eyleyenin Sosyokültürel, Aktörün Sosyokültürel, Sosyoklinik, Sosyal Öğrenme Yolu, Kötü Davranma, Psişik Aktarımdır.

arası gelir hareketliliğine anlamlı katkılar sunmakla birlikte aile geçmişi ve çocukların büyüdüğü çevre de kritik bir rol oynamaktadır.

Öylü (2016: 4-5) doktora tez çalışmasında, çocukluk döneminde yoksulluk yaşayan bireylerin yetişkinliklerinde de yoksul olma olasılığının yüksek olduğunu vurgulamıştır. Yoksul ailelerden gelen ve kendi hesabına çalışan bireyler genellikle daha düşük gelir elde etmektedir. Ayrıca, çocuk yoksulluğunun eğitim aracılığıyla nesilden nesile aktarıldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, eğitimde fırsat eşitliğini artırmaya yönelik politikalar, yoksulluğun kuşaklararası aktarımını azaltmada önemli bir rol oynayacaktır.

Zaidi ve Zolyomi (2007: 5-6), AB Üye Devletlerinde Dezavantajların Kuşaktan Kuşağa Aktarımı adlı çalışmalarında AB ülkelerinde ebeveynleri düşük eğitimli olan çocukların, düşük eğitimli kişiler grubuna ait olma riskinin daha yüksek olduğunu göstermişlerdir. Babanın eğitim durumu annenininkine göre daha etkilidir. Özellikle babası temel mesleki statüye sahip olanların, temel mesleki sonuçlara sahip gruba ait olma olasılığı daha yüksektir. Mesleki tabakalaşmada babanın mesleki konumu, anneye kıyasla daha etkindir. Bu sonuçlar, mesleki hareketlilikte kadın ve erkek arasındaki farklılığın fırsat eşitsizliğinden kaynaklandığını göstermektedir.

EUROSTAT (2024) Nesiller Arası Dezavantajların Aktarımı Bülteni, AB’de yoksulluk riski taşıyan 25 ila 59 yaş arasındaki kişilerin oranlarını ve eğitim düzeylerindeki farklılıkları incelemiştir. Ayrıca, hanehalkının 14 yaş civarındaki mali durumu ile ebeveynlerinin eğitim düzeyi arasındaki ilişkilere de değinilmiştir. Araştırmaya göre, 14 yaş civarında hanehalkı mali durumu kötü olan kişilerde yoksulluk riski daha yüksektir. Yüksek eğitimli ebeveynlere sahip olan kişilerde yoksulluk riski daha düşüktür. Düşük eğitim seviyesine sahip kişilerin, yüksek eğitim seviyesine sahip olanlara kıyasla 14 yaş civarında temel okul ihtiyaçlarını karşılayamama olasılıkları daha yüksektir.

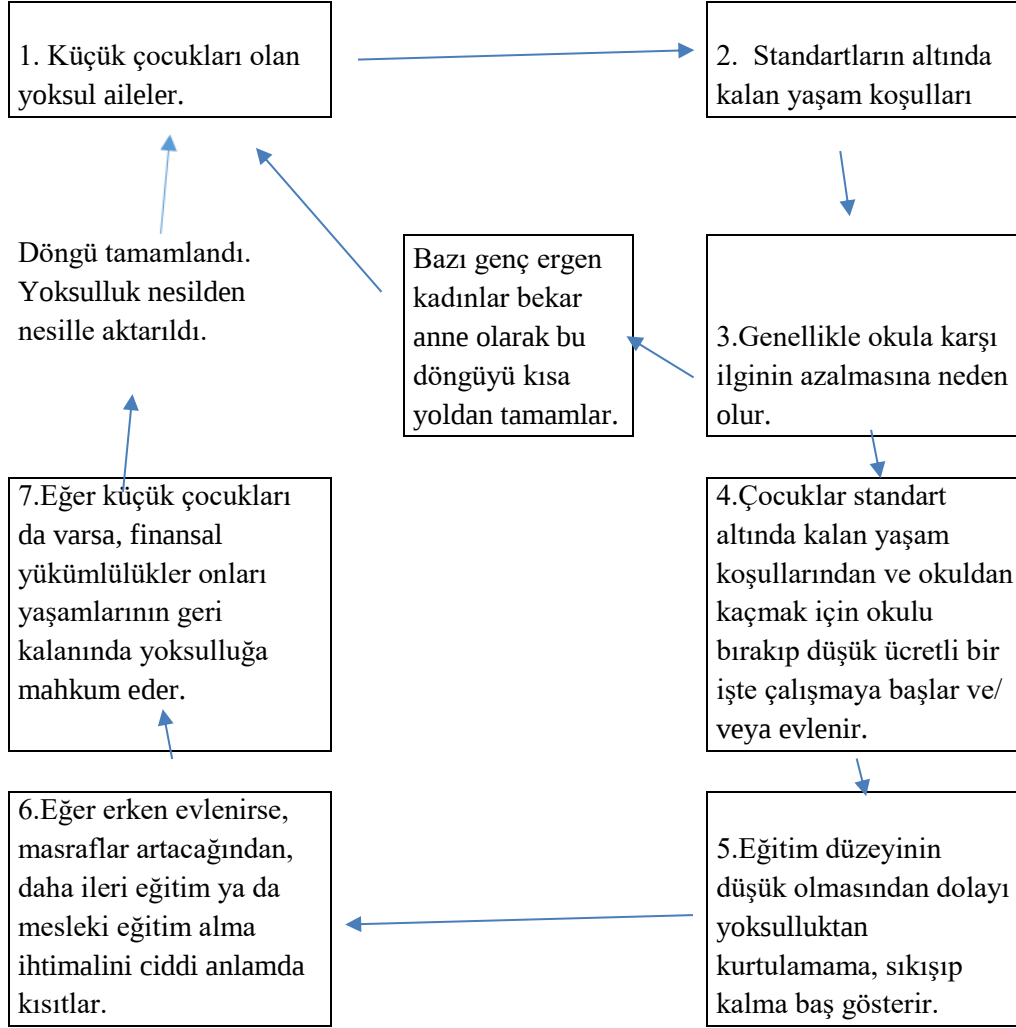
Çocuklar, temel değer ve tutumları benimseyerek kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol oynar. Çocuklarda meydana gelecek davranış değişiklikleri, kültürel değişim üzerinde etkili olacaktır. Bu değişiklikler ve yeni yaşam fırsatlarının değerlendirilmesi, yoksulluk kültürü gibi alt kültürlerin kırılmasını sağlayabilecektir (Gajdosikienė, 2004: 90).

Yoksulluk, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorundur. Oscar Lewis (1971), dünyanın farklı bölgelerinde yoksul mahallelerde yaptığı araştırmalar sonucunda, yoksulluk nedenini toplumun geneline göre farklı bir yaşam tarzına sahip olmalarına bağlamaktadır. Yoksulluk kültürü kavramı, Lewis’in 1960’lı yıllardaki kültürel araştırmalarına dayanmaktadır. Lewis, araştırmaları sonucunda yoksulluk ile yoksulluk kültürü ayırımına dikkat çekerek, yoksulluk kültürünü bir alt kültür olarak tanımlamaktadır. Bu kültürü, nesilden nesile aktarılan yoksul aile kültürü olarak nitelemektedir (Syaida ve Harianto 2015: 4). Metropol kent merkezlerindeki en yoksul köylüler ile en yoksul işçilerin yaşam tarzını açıklamaktadır (Lewis, 1971). Lewis, yoksul bireylerin davranış kalıplarının ve tutumlarının, yoksulluk içinde yaşamaya devam etmenin en uygun yolu olduğunu belirtmiştir. Lewis’e göre, yoksulluk kültürü, bireysel konuma büyük önem veren tabakalı bir sınıf toplumunda yoksul bireylerin marjinal konumlarına bir uyum sağlama ve tepki gösterme biçimidir. Bu kültür, toplumun genel değerleri ve hedefleri doğrultusunda başarıya ulaşmanın zorluğunun farkındalığından kaynaklanan umutsuzluk ve çaresizlik duygularını aşma çabasıdır. Lewis’e göre kaderi kabullenme, yardım istemek ve umut etmek, yoksullukla başa çıkma sürecinde etkili bir uyum biçimidir (Syaida ve Harianto, 2015: 4). Bu kültür, kuşaktan kuşağa aktarılan ve toplumsallaşma sürecinde varlığını sürdüren bir yaşam tarzı olarak tanımlanır. “Yoksulluk Kültürü” teorisi, yoksulluğun yalnızca ekonomik yoksunluk sorunu olmadığını, aynı zamanda bireylerin yoksulluk durumundan kurtulmasını zorlaştıran bir yaşam tarzı olduğunu belirtir. Özellikle aile yapısı, akrabalık,

karı-koca ilişkileri, ebeveyn-çocuk ilişkileri, zaman kullanımı, tüketim kalıpları, değer sistemleri ve toplum bilinci açısından belirli etkileri ve sonuçları olduğu ifade edilir (Zheng, 2023:24).

Ülkemizde Orhan Türkdoğan'ın (2007: 11-12) gecekondü mahallelerinde yaptığı çalışmalar, yoksulluk kültürü araştırmalarının temellerini atmıştır. Yoksulluk kültürü kuşaktan kuşağa aktarılmakta olup, tarihsel, toplumsal ve kültürel değerlerle bağlantılıdır. Bu nedenlerden dolayı yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması zor bir süreçtir.

Şekil 1: Yoksulluk Döngüsü

Kaynak : (Zastrow, 2013: 178)

Şekil 1'den anlaşıldığı üzere merkezde çocuk bulunmaktadır. Çocuk, bir aile içinde doğmakta ve gelişmektedir. Aile içinde yaşantılara tanıklık etmekte ve onları içselleştirmektedir. Bu içselleştirme süreci, ebeveynlerden ve yakın çevreden çocuklara doğru habitus aktarımına yol açmaktadır. Başka bir ifadeyle, bir kuşaktan diğerine toplumsal yeniden üretim mekanizması işlemektedir (Bourdieu, 1994: 115). Yeniden üretim mekanizması ile davranışlar ve değerler aktarılmaktadır. Bu habitus aktarımlarını çocuklar içselleştirip devam ettiriyorsa, ebeveynlerinin işgal ettiği sosyal alan veya yaşantılarla aynı eğilimde olacaklardır (Lahaye, Pourtois ve Desmet, 2011: 105). Çocuklar, toplum değerlerini, kültürü ve gelenekleri büyük ölçüde yaşadıkları sosyal çevreden öğrenirler. Eğer sosyal çevreleri gecekondü ve sakinleriyle sınırlıysa, bu durumda gecekondü kültürünü benimseyeceklerdir (Türkdoğan, 1977: 150-151). Kültürün devamlılığı ve değişimi, çocuğun yaşantısı ve tanıklığı ile

belirlenir. Harris'e göre, yoksulluk kültürü içerisinde yaşayan çocuklar, ebeveynlerinin yanı sıra akranlarının etkisiyle de yaşam tarzlarını çok küçük yaşlardan itibaren benimsemektedirler (Spolsky, 2021: 202).

Yoksulluk, kültürel olarak nesiller boyunca aktarılmaktadır. Kapitalist sistemin, yoksulluk kültürünün temel nedeni olduğu belirtilmektedir. Bu sistem, vasıfsız işgücünün işsiz kalmasına veya çalışanların düşük ücretlerle yetinmesine sebep olmaktadır. Bu durum, umutsuzluk ve çaresizlik duygularının artmasına neden olmaktadır. Yoksulluk kültürü bir kez ortaya çıktığında, onu besleyen ekonomik faktörler ortadan kalksa bile sürdürülebilir. Bu kültürü besleyen normlar ve beklentiler, fırsatları kısıtlayarak toplumdan izole bir yaşam tarzına yol açar. Bireyler, kendilerini özel ve umutsuz hissetmekte, siyasi ve örgütsel becerilerden yoksun kalmaktadırlar ve sorunun çözümü için bireysel veya toplu çaba göstermemektedirler. Bu durum, yoksulluk kültürünün çözülmesini engellemektedir (Zastrow, 2013: 178-179).

4. DEZAVANTAJLARIN KUŞAKLARARASI AKTARIMININ GÖRÜNÜMÜ

TÜİK'in "Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı" adlı özel konulu modül çalışmasından elde edilen sonuçlar, 2024 yılında ilk kez haber bülteni olarak yayımlanmıştır. Bu bültende, bireylerin 14 yaş civarındayken ebeveynlerinin bitirdiği en yüksek eğitim seviyesi ile bireylerin şu an tamamladığı en yüksek eğitim seviyesi; bireylerin şu anki esas işteki durumu ile ebeveynlerinin işteki durumu; babalarının esas işteki meslek grubu ile bireylerin şu anki işteki meslek grubu; hanelerinin maddi durumu ile bireylerin şu anki yüzde 20'lik gelir durumu; hanelerinin mülkiyet durumu ile bireylerin şu anki ikamet ettiği konutta mülkiyet durumu; hanelerinde yaşayan bütün çocukların seçilmiş yaşam koşulları göstergeleri ile bireylerin hanelerindeki yaşam koşulları göstergeleri karşılaştırılmıştır.

4.1 Sosyal Sermaye ile İşgücü Piyasasının Kuşaklar Arası Aktarımı

"Türkiye'de 25-59 yaş grubundaki bireylerin mevcut ekonomik durumları ile çocukluk dönemlerindeki (14 yaş civarı) ebeveynlerinin çalışma profilleri karşılaştırıldığında, özellikle ücretli istihdam oranlarında dikkat çekici artışlar gözlemlenmiştir. Tablo 1'de sunulan verilere göre, babaların ücretli/masalı çalışma oranı %45,9'dan %51,6'ya (%5,7 artış), annelerin ise %48,1'den %55,6'ya (%7,5 artış) yükselerek, kuşaklar arasında kadın ve erkek istihdamında belirgin bir ivme olduğu anlaşılmaktadır."

2019 yılı verilerine göre, yüzde 44,1 oranında iktisaden faal olmayan birey bulunmaktadır. 2023 yılında bu oran yüzde 39,8 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılı verilerine göre babaların yüzde 41,2'si, annelerin ise yüzde 41,9'u iktisaden faal değildir; babaların yüzde 40,6'sı, annelerin yüzde 39,7'si işveren veya kendi hesabına çalışan durumundadır; babaların yüzde 52,2'si ve annelerin yüzde 36,5'i ücretsiz aile işçisidir.

2023 yılı verilerine göre, 14 yaş civarındaki fertlerin iş durumu çeşitlilik göstermektedir. Babası işveren veya kendi hesabına çalışan fertlerin yüzde 39,2'si ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmakta; yüzde 14,5'i işveren veya kendi hesabına çalışan olarak faaliyet göstermekte; yüzde 5,6'sı ücretsiz aile işçisi olarak görev almakta ve yüzde 40,6'sı ise iktisadi olarak faal değildir.

Babası işveren olanların çoğu iktisaden faal olmamakla birlikte, geçmişte babası ve şu an kendisi işveren veya kendi hesabına çalışanların oranı yüzde 14,5 olarak belirlenmiştir. Annesi işveren veya kendi hesabına çalışanların yüzde 36,5'inin şu an ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalıştığı, yüzde

17,2'sinin işveren veya kendi hesabına çalıştığı, yüzde 6,5'sinin ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı ve söz konusu fertlerin yüzde 39,7'sinin ise iktisaden faal olmadığı tespit edilmiştir

Tablo 1: Fert 14 Yaş Civarında İken Ebeveynlerinin Esas İşteki Durumu ile Ferdin Şu Anki Esas İşteki Durumunun Karşılaştırılması, 2019, 2023 [25-59 yaş grubu]

Fert 14 yaş civarında iken ebeveynlerinin esas işteki durumu	Ferdin şu anki esas işteki durumu							
	Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli		İşveren veya kendi hesabına		Ücretsiz aile işçisi		İktisaden faal olmayan	
Babasının işteki durumu	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	45,9	51,6	8,0	7,3	1,9	1,3	44,1	39,8
İşveren veya kendi hesabına	35,4	39,2	14,7	14,5	7,1	5,6	42,8	40,6
Ücretsiz aile işçisi	42,6	34,0	7,5	8,2	7,9	5,6	42,1	52,2
İktisaden faal olmayan	44,2	51,3	9,7	6,0	1,7	1,4	44,4	41,2
Annesinin işteki durumu	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	48,1	55,6	9,2	8,7	1,4	1,0	41,3	34,8
İşveren veya kendi hesabına	33,2	36,5	16,9	17,2	6,9	6,5	43,0	39,7
Ücretsiz aile işçisi	29,6	34,3	17,1	16,6	13,6	12,6	39,8	36,5
İktisaden faal olmayan	43,1	47,1	9,7	9,3	2,1	1,8	45,1	41,9

Kaynak: TÜİK (2024a), Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2024

Dedeoğlu (2022: 112), “Türkiye’de Sosyal Yardımların Yoksulluğa Etkisi” adlı çalışmasında, sürekli bir işe sahip olmanın yoksulluktan çıkabilme ile olumlu bir ilişkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Araştırmada, yoksulluk kültürünün gelişiminde sürekli bir iş sahibi olma durumunun önemli bir faktör olduğu vurgulanmaktadır.

Sosyal sermayenin işgücü piyasasına etkisi incelendiğinde, iş arama sürecini hızlandırdığı ve maliyetlerini düşürdüğü, ayrıca bağımsız çalışmanın başarısını desteklediği görülmektedir (Seçer, 2009: 103). Tablo 1’e göre, ortalama yüzde 40’lık kesim iktisaden faal olmamakta ve istihdama katılmamaktadır. Ebeveynlerin istihdam koşulları ile çocuklarının istihdam koşulları küçük farklılıklar dışında benzerlik göstermektedir. Sosyal sermaye bağlamında değerlendirildiğinde, 25-59 yaş grubundaki bireylerin, 14 yaşındayken ebeveynlerinin çalışma alışkanlıklarıyla ufak farklılıklarla benzer olduğu, iş ilişkilerinin benzer yapılar koruduğu, istihdama dâhil olmayan bireylerin ebeveynlerinin de istihdama dâhil olmadığı ve ücretsiz aile işçiliğinde artış olduğu gözlemlenmiştir.

4.2 İktisadi Sermaye ile Gelir, Mülkiyet ve Yaşam Koşullarının Kuşaklar Arası Aktarımı

25-59 yaş grubundaki fertlerin 14 yaş civarındayken hanelerinin maddi durumu ile şu anki yüzde 20’lik gelir gruplarındaki konumlarını karşılaştıran 2019 ve 2023 verileri tablo 2’de sunulmaktadır. Analizler, çocukluktaki maddi durum ile yetişkinlikteki gelir seviyesi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, çocukken hanesinin durumunu ‘çok iyi’ olarak tanımlayanların

2023'te en yüksek gelir grubunda yer alma oranı %40,8'e ulaşarak %3,9'luk bir artış göstermiştir. Buna karşılık, 'çok kötü' kategorisindeki bireylerin oranı ise %0,5 azalarak %24,4 olmuştur."

Tablo 2: Fert 14 Yaş Civarında İken Hanesinin Maddi Durumu İle Ferdin Şu Anki Yüzde 20'lik Gelir Grubunun Karşılaştırılması, 2019, 2023 [25-59 yaş grubu]

<i>Fert 14 yaş civarında iken hanesinin maddi durumu</i>	<i>Ferdin şu anki yüzde 20'lik gelir grubu</i>									
	<i>İlk %20^(*)</i>		<i>İkinci %20</i>		<i>Üçüncü %20</i>		<i>Dördüncü %20</i>		<i>Son %20^(*)</i>	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
<i>Çok kötü</i>	24,9	24,4	19,6	21,0	19,3	21,0	20,4	18,8	15,8	14,9
<i>Kötü</i>	21,5	23,4	22,6	21,7	20,1	17,6	19,0	20,9	16,8	16,6
<i>Biraz kötü</i>	16,3	20,4	20,5	20,4	20,6	21,5	22,0	19,9	20,5	17,8
<i>Biraz iyi</i>	12,3	13,0	16,3	17,0	20,1	20,6	24,4	22,9	26,8	26,6
<i>İyi</i>	10,3	12,6	13,8	14,8	16,4	19,3	23,3	23,0	36,3	30,3
<i>Çok iyi</i>	11,0	8,4	16,2	10,5	14,8	14,9	21,1	25,4	36,9	40,8

Kaynak: TÜİK (2024a), Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2023 *Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; “İlk yüzde 20'lik grup” geliri en düşük olan grubu, “Son yüzde 20'lik grup” ise geliri en yüksek olan grubu tanımlamaktadır.

Kendisi 14 yaş civarında iken hanesinin maddi durumunu “çok kötü” olarak belirtenlerin yüzde 14,9'u şu an en yüksek yüzde 20'lik gelir grubunda yer alırken, yüzde 24,4'ü ise en düşük grupta yer almaktadır. Kendisi 14 yaş civarında iken ebeveynlerinin maddi durumunu “çok iyi” olarak belirtenlerin yüzde 40,8'i şu an en yüksek gelir grubunda iken yüzde 8,4'ü ise en düşük gruptadır.

Ebeveynlerinin maddi durumu “çok kötü” olan bireylerin yüzde 14,9'u şu anda en yüksek gelir grubundadır. Bu durum, yoksul ailelerin çocuklarının yüzde 14,9'nun zengin olma olasılığı olduğu anlamına gelmektedir.

Eşitsizlikler, kültürel sermaye aracılığıyla aktarılmakta ve bu şekilde kendini sürdürme eğiliminde bulunmaktadır (Frégosi ve Gonzalez, 2001). Bourdieu'nun iktisadi sermaye bağlamında belirttiği üzere, düzenli işgücüne dahil olmayan, işveren olmayan yani ekonomik olarak aktif olmayan bireylerin somut varlıklarının olmaması durumunda maddi kazanç elde etme olasılıkları da bulunmamaktadır.

Tablo 3'e göre, 25-59 yaş grubundaki bireylerin mülkiyet durumu ile kendileri 14 yaş civarındayken hanesinin mülkiyet durumu karşılaştırıldığında, 14 yaş civarındayken hanesi sahibi olan bireylerin 25-59 yaş durumlarına bakıldığında 2019 yılı verilerine göre yüzde 59,5, 2023 yılında ise yüzde 57,7 oranında mülkiyet sahibi olduğu görülmektedir. Bu, önceki veri yılına göre yüzde 1,8'lik bir düşüşü göstermektedir. Hanesinde kiracı olan bireylerin 25-59 yaş durumlarına bakıldığında, 2019 yılı verilerine göre yüzde 43,2, 2023 yılında ise yüzde 40 oranında kiracı oldukları gözlemlenmiştir. Bu ise yüzde 3,2'lik bir düşüşe işaret etmektedir.

Tablo 3: Fert 14 yaş civarında iken hanesinin mülkiyet durumu ile ferdin şu anki ikamet ettiği konutta mülkiyet durumunun karşılaştırılması, 2019, 2023 [25-59 yaş grubu]

Fert 14 yaş civarında iken hanesinin mülkiyet durumu	Ferdin şu anki konut mülkiyet durumu							
	Ev sahibi		Kiracı		Lojman		Diğer	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Ev sahibi	59,5	57,7	24,3	26,3	1,5	1,0	14,7	15,1
Kiracı	43,2	40,0	43,7	47,7	1,2	0,9	11,9	11,4
Lojman	48,6	44,7	29,3	31,9	8,5	9,3	13,6	14,1
Diğer	41,8	40,6	29,7	24,6	2,0	1,3	26,4	33,5

Kaynak: TÜİK (2024a), Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2024

Görüşülen bireyler 14 yaş civarındayken ailesi “ev sahibi” olanların yüzde 57,7’sinin şu anda oturduğu konutta mülkiyet durumunun “ev sahibi”, yüzde 26,3’ünün ise “kiracı” olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, bireylerin 14 yaş civarındayken mülkiyet durumu “kiracı” olanların yüzde 40’ının şu anda oturduğu konutun sahibi, yüzde 47,7’sinin ise kirada oturduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalara göre, 14 yaşında iken ailesi ev sahibi olan bireylerin yüzde 26’sı kiracı olarak yaşamaktadır. 14 yaş civarında ailesi “ev sahibi” olan bireylerin yüzde 57,7’si şu an oturdukları konutta da ev sahibidir. Aileleri ev sahibi olan bireylerin yarısından fazlası mevcut durumda yine ev sahibidir. Aileleri kiracı olan bireyler ise çoğunlukla kiracı olarak yaşamlarını sürdürmektedir. Bireyin evi, araba, arazi gibi somut varlıkları, paraya dönüştürülebilme imkânı sağlamaktadır.

Dedeoğlu'nun (2022: 116) “Türkiye’de Sosyal Yardımların Yoksulluğa Etkisi” adlı çalışmasında, ev sahibi olan bireylerin yoksulluktan çıkma oranlarında bir artış gözlemlenirken, kiracı olan bireylerde ise bu oranın düştüğü tespit edilmiştir.

Bourdieu, iktisadi sermayenin bütünlüğü, biriktirilebilirliği ve dönüştürülebilirliği konularına vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, birikme unsurunu zenginlik ve mülkiyet sahipliği şeklinde tanımlarken, somut mallar olan arazi, ev ve araba gibi nesnelerin paraya dönüştürülebilme özelliğini öne çıkarmaktadır.

Tablo 4’e göre, 25-59 yaş grubundaki bireylerin yaşam koşulları ile kendileri 14 yaş civarındayken hanesinde yaşayan çocukların yaşam koşulları karşılaştırıldığında, evden uzakta bir hafta tatil masrafları karşılanan bireylerin 25-59 yaş aralığındaki durumu 2019 yılında yüzde 66,5 iken, 2023 yılında bu oran yüzde 59,6’ya düşmüştür. Bu verilere göre, bir önceki yıla kıyasla yüzde 6,9’luk bir düşüş gözlemlenmiştir.

Bireylerin 14 yaş civarında iken ailesiyle bir haftalık tatil masrafını karşılayamayanların oranı yüzde 40,4 iken 25-59 yaş grubunda olan kişilerin yüzde 69,1’inin şu anki haneleri ile de bu masrafı karşılayamadığı tespit edilmiştir.

2019 yılı verilerine göre, 25-59 yaş grubundaki hanelerin yüzde 80,7’si günde en az bir kez et, tavuk veya balık içeren yemek masrafını karşılayabilmekteydi. Ancak, bu oran 2023 yılında yüzde 72,4’e düşmüştür. Bu durum, bir önceki yıla kıyasla yüzde 8,3’lük bir azalma olduğunu göstermektedir.

Şu an, 25-59 yaş arası bireylerin hanesinde yaşayan çocukların yüzde 27,6’sı günde en az bir kez et, tavuk veya balık içeren yemek masrafını karşılayamıyor. Bu oran, bu bireylerin kendisi 14 yaş civarındayken 2019 yılında yüzde 43,1, 2023 yılında ise yüzde 50,9 olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Fert 14 yaş civarında iken hanesinde yaşayan bütün çocukların seçilmiş yaşam koşulları göstergeleri ile ferdin hanesindeki yaşam koşulları göstergelerinin karşılaştırılması, 2019, 2023[25-59 yaş grubu]

Fert 14 yaş civarında iken hanesinde yaşayan çocukların yaşam koşulları göstergeleri	Ferdin şu anki hanesinde seçilmiş yaşam koşulları göstergeleri							
	İki günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek masrafını karşılayabilme durumu				Evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilme durumu			
	Karşılaya biliyor		Karşılaya mıyor		Karşılaya biliyor		Karşılaya mıyor	
Günde en az bir kere et, tavuk ya da balık içeren yemek yiyebilme durumu	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Karşılaya biliyor	80,7	72,4	19,3	27,6	56,2	52,7	43,8	47,3
Maddi yetersizlik nedeniyle karşılaya mıyor	56,9	49,1	43,1	50,9	34,2	30,4	65,8	69,6
Diğer nedenler en dolay karşılaya mıyor	68,9	57,1	31,1	42,9	42,2	34,2	57,8	65,8
Evden uzakta en az bir haftalık tatil yapabilme durumu	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Karşılaya biliyor	84,6	75,2	15,4	24,8	66,5	59,6	33,5	40,4
Maddi yetersizlik nedeniyle karşılaya mıyor	59,5	51,9	40,5	48,1	34,2	30,9	65,8	69,1
Diğer nedenler en dolay karşılaya mıyor	73,9	62,0	26,1	38,0	44,8	37,1	55,2	62,9

Kaynak: TÜİK (2024a), Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2024

Bireyin ebeveynleri ile birlikte beslenme alışkanlıklarını korumasının yanı sıra, ailesi ile tatile gidemeyenlerin oranında da artış gözlemlenmiştir. Tatil yapabilenler grubundan ayrılmalara meydana gelmiştir. Bir hafta süreyle evinden uzakta tatile gidemeyenlerin sayısında artış yaşanmıştır.

4.3. Kültürel Sermaye ile Eğitim Seviyesinin Kuşaklar Arası Aktarımı

Eğitim düzeyleri arasındaki kuşaklar arası geçişi ortaya koyan veriler, bireylerin kendi eğitim seviyeleri ile ebeveynlerinin eğitim durumu arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir. 25-59 yaş aralığındaki bireylerin eğitim durumlarının ebeveynlerinin eğitim geçmişiyle karşılaştırıldığı Tablo 5'e göre, babası yükseköğretim mezunu olan bireylerin 2019 yılı itibarıyla yüzde 79,3'ü yükseköğretim mezunudur. 2023 verilerine göre ise bu oran yüzde 79,5'e yükselmiş ve önceki döneme kıyasla yüzde 0,2'lik bir artış gerçekleşmiştir. Öte yandan, annesi yükseköğretim mezunu olan bireylerin aynı yaş grubundaki eğitim durumu incelendiğinde, 2019 yılında bu bireylerin yüzde 89,5'inin yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Ancak 2023 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 83,5'e gerilemiş ve yüzde 6'lık bir azalış yaşanmıştır. Bu değişimler, ebeveynin eğitim düzeyinin çocukların eğitimine etkisini ortaya koyarken, zaman içinde yaşanan farklılaşmalara da işaret etmektedir.

Tablo 5: Fert 14 yaş civarında iken ebeveynlerinin bitirdiği en yüksek eğitim seviyesi ile ferдин şu an tamamladığı en yüksek eğitim seviyesinin karşılaştırılması, 2019, 2023 [25-59 yaş grubu]

Ebeveynlerinin eğitim durumu	Ferdin şu anki eğitim seviyesi %					
	Lise altı eğitilmişler		Lise ve dengi okul		Yükseköğretim	
Babasının bitirdiği en yüksek eğitim seviyesi	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Lise altı eğitim	66,4	60,0	18,3	21,5	15,3	18,4
Lise ve dengi okul mezunları	16,5	13,4	28,4	27,3	55,1	59,3
Yükseköğretim mezunları	4,6	4,4	16,1	16,0	79,3	79,5
Annesinin bitirdiği en yüksek eğitim seviyesi	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Lise altı eğitim	63,2	56,3	19,0	21,9	17,7	21,9
Lise ve dengi okul mezunları	5,3	5,3	21,8	22,9	72,8	71,8
Yükseköğretim mezunları	0,0	2,7	10,5	13,7	89,5	83,5

Kaynak: TÜİK (2024a), Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2024

Bourdieu (2022: 41-42), eğitim sistemi ile ilgili olarak Maxwell'in cini ³ metaforunu kullanmaktadır. Eğitim sistemi, önceki düzenin devamını sağlayarak eşitsiz kültürel sermayelerin korunmasına ve bu farkların sürdürülmesine yardımcı olmaktadır. Bu, miras yoluyla kültürel sermaye edinen bireyleri, bu sermayeden yoksun olanlardan ayırmak anlamına gelmektedir. Eğitim kurumları toplumsal sınırları korur ve inşa eder. Eğitim, hâkim kültürün kodlarını içerir ve bu nedenle hâkim kültürden gelenler avantajlı hale gelir. Aynı sınıf ortamında eğitim görseler dahi, farklı kültürel sermayelere sahip öğrencilerin aynı şeylerden faydalanma olasılıkları sınırlıdır (2014: 482).

2023 yılı verilerine göre, şu an 25-59 yaş aralığında yükseköğretim tamamlayan bireylerin 14 yaş civarında iken babalarının eğitim seviyeleri şöyle: yüzde 79,5 yükseköğretim, yüzde 16 lise ve dengi okul, yüzde 4,4 lise altı eğitim. Annelerinin eğitim seviyeleri ise yüzde 83,5 yükseköğretim, yüzde 13,7 lise ve dengi okul, yüzde 2,7 lise altı eğitim olarak belirlenmiştir. Veriler, ebeveynlerin

³ Fizikçi Maxwell'in termodinamik yasasından etkilenmiştir. Az ya da çok sıcak, hareketli tanecikler arasında bir cin olduğunu hayal eder. Bu iblisin tanecikleri ayıracağını en hızlısını ısısı artan bir kapa, en yavaşını ise ısısı azalan bir kaba atarak, aradaki farklılık ve düzen korunmuş olur (Bourdieu, 2022 :41).

yükseköğretim görmüş olmasının çocukların da yükseköğretim görme oranını etkilediğini göstermektedir. Bireyin aile ve sosyal yaşantısında eğitimin konumu, eğitim yönünü belirlemektedir.

Annesi yükseköğrenim görmüş bireylerin, yükseköğrenim tamamlama oranlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, annesi yükseköğrenim mezunu olan fertlerin yüzde 83,5'inin yükseköğrenimlerini tamamladıkları tespit edilmiştir. Kız çocukları, özellikle ortaokul ve lise dönemlerinde daha başarılı performans sergilemektedirler. Kız çocukları daha yüksek eğitim alma eğilimindeyken, erkek çocukların okul ile ilişkilerinde mesafe bulunmaktadır (Frégosi ve Gonzalez, 2001). Bourdieu'ya göre (2014: 597), kadının ve erkeğin rolleri aile, devlet, kilise ve eğitim kurumları tarafından yeniden üretilmektedir. Bu yeniden üretilen düzenin, kadınların eğitim olanaklarından yararlanması ile, kadınların statülerinde önemli değişimlere neden olduğu belirtilmektedir.

4.4 Kültürel, Sosyal ve Simgesel Sermaye ile Meslek Grubunun Kuşaklar Arası Aktarımı

Bireylerin çocukluk dönemlerinde babalarının esas işteki meslek grubu ile günümüzdeki kendi esas işteki meslek gruplarının karşılaştırılması, kuşaklar arası mesleki hareketliliği değerlendirmek açısından önemli bir gösterge sunmaktadır. Bu kapsamda, 25-59 yaş grubundaki fertlerin 14 yaş civarındayken babalarının meslek grubu ile günümüzdeki kendi meslek grupları arasındaki ilişki, 2019 ve 2023 verileriyle karşılaştırmalı olarak tablo 6'da incelenmiştir.

Tablo 6: Fert 14 yaş civarında iken babasının esas işteki meslek grubu ile ferdin şu anki esas işteki meslek grubunun karşılaştırılması, 2019, 2023 [25-59 yaş grubu]

Fert 14 yaş civarında iken babasının esas meslek grubu	Ferdin şu anki esas işteki meslek grubu (ISCO-08)																			
	Y		P		TTYP		BMH		HS		NTOS		S		TMOM		NGİ		İFO	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Y	10,1	10,4	14,8	17,7	5,9	5,2	6,1	5,1	11,7	10,3	1,6	0,8	4,2	4,2	3,4	4,1	3,4	4,6	38,9	37,4
P	8	9	26	34,6	6,2	6,5	5,7	4,9	8,9	7,5	1,6	0,8	2,7	2	2,8	1,8	2,6	2	35,5	30,9
TTY P	7,9	6,3	15,6	16,7	8,4	10,9	6,6	5,2	8,8	10,7	0,7	0,4	5,9	5	4,4	5,2	4	3,4	37,8	36,2
BMH	6,9	6,1	15,8	19,2	7,3	9	6,9	7,2	12,5	10,8	1,3	1,5	4,5	4,9	4,1	3	4,5	5,8	36,2	32,4
HS	4,6	4,7	8,9	9,9	4,8	5,2	4,7	4,7	15,6	17,1	1,9	1,6	5,9	6,4	4,1	4,7	5,6	5,7	43,9	39,9
NTOS	1,9	1,7	2,7	3,4	1,9	2,3	1,5	2	10	9,1	17,2	14,4	6,5	8,2	5,4	6	8,5	9,4	44,4	43,6
S	3,7	4,5	7,6	8,7	4,5	6	4,3	5,1	11,9	10,4	2,8	2	11,1	12	5,2	4,9	5,2	6,8	43,6	39,5
TMO M	4,1	4	7,6	8,5	5,3	6	4,3	4,9	10,1	10,7	3,1	2,1	7,9	7,4	9,1	11,9	5,3	5,8	43,3	38,7
NGİ	2,2	3,3	5,3	6,5	3,5	3,8	3,3	3,6	11,7	11	3,5	2,3	6,9	9,1	5,6	7,2	9,6	10,3	48,6	42,8
İFO	2,9	4	8,3	9,6	4,1	4,1	3,8	3,9	12,2	12,2	3,7	1,2	8,1	7,6	5,3	6,7	6,4	7,3	45,2	43,4

Kaynak: TÜİK (2024b), Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2024

Notlar. Y: Yöneticiler P: Profesyonel meslek mensupları TTYP: Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları BMH: Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar HS: Hizmet ve satış

elemanları *NTOS*: Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar *S*: Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar *TMOM*: Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar *NGİ*: Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar *İFO*: İktisaden faal olmayan.

Tablo 6'ya göre, 2019 yılı verilerine göre 14 yaş civarındaki iktisaden faal olmayan bireylerin 25-59 yaş durumuna göre yüzde 45,2'si iktisaden faal değilken, 2023 yılında bu oran yüzde 43,4 olarak kaydedilmiştir. Bir önceki veri yılına kıyasla yüzde 1,6'lık bir artış gözlenmiştir.

2023 yılı verilerine göre, iktisaden nitelik gerektirmeyen işlerde çalışan bireylerin babalarının yüzde 10,3'ü nitelik gerektirmeyen işlerde çalışırken, yüzde 42,8'i ise iktisaden faal değildir. İktisaden faal olmayan bireylerin yüzde 42,8'i nitelik gerektirmeyen alanlarda bulunurken, yüzde 43,4'ü iktisaden faal değildir. Bu iki veri grubu, hizmet ve satış elemanları meslek grubunda yoğunlaşmaktadır. Profesyonel meslek grubunda yer alan kişilerin babalarının yüzde 34,6'sı profesyonel, yüzde 17,7'si yönetici, yüzde 6,5'i nitelik gerektirmeyen işlerde ve yüzde 9,6'sı ise iktisaden faal değildir. Babaların meslek gruplarının, çocuklarının hangi meslek grubunda olacağını etkilediği anlaşılmaktadır.

Dedeoğlu'nun (2022: 132) Türkiye'de Sosyal Yardımların Yoksulluğa Etkisi adlı çalışmasında, yoksulluk oranı nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlarda yüzde 28,2, nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlarda ise yüzde 16,3 olarak belirtilmiştir. Kurumsallaştırılan kültürel sermaye, bireyin eğitim ve akademik hayatında edindiği akademik unvanlar, eğitim dereceleri, diploma ve sertifikaları kapsamaktadır (Bourdieu, 1986: 247-248). Ayrıca Dedeoğlu'nun (2022: 106) çalışmasına göre, yoksulluktan çıkabilenlerin oranında eğitilmiş ve meslek sahibi olmanın önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Bir bireyin hangi meslek grubunda yer alacağı, ekonomik ve kültürel sermaye ile yakından ilişkilidir. Kültürel sermaye genellikle iktisadi sermayeye sahip olanlar tarafından kontrol edilmektedir. Meslek grupları arasında zekâ, bazı istisnalar haricinde belirli bir iktisadi sermaye seviyesine sahip olma ile paralellik göstermektedir. Modern dönemde sayıları artan üniversiteler, bölümlerde eğitim alabilme imkanları açısından bu çerçevede değerlendirilebilir (Bourdieu, 2014: 491). Sosyal sermaye, iş gücüne katılım açısından önemli bir faktör olmakla birlikte, kariyer süresince etkili olan yakın çevreler, ilişkiler ve sosyal bağlantılar iş bulma ve kurma süreçlerinde de etkilidir. Ayrıca çalışma hayatında ücret, terfi ve kurum içi hareketlilik gibi konular üzerinde de belirleyici rol oynamaktadır (Seçer, 2009: 103).

5. SONUÇ

Toplumlar, çeşitli sosyal katmanlar ve gruplardan oluşmaktadır. Bu çeşitlilik, toplumsal dinamikler veya bireysel faktörlerden kaynaklanabilir. Dezavantajlı gruplar, toplumsal katmanların bir parçası olarak kabul edilmekte olup, sayıları ve çeşitlilikleri zamana bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Dezavantajlı grupların tanımlamaları ise, genellikle gelir ve yaşam koşulları ekseninde farklılık göstermektedir. Bu grupların sorunları uzun süreçte kronik hale gelmesi, kültürün kuşaklar arası aktarılması dezavantajlılığın devamlılığı anlamına gelmektedir. Dezavantajlılık kültürü, hakim kültüre alternatif yoksulluk alt kültürünü besleyicidir.

Bu çalışmada vurgulanmak istenen temel mesele, dezavantajlı olma durumunun kuşaklar arası aktarımıdır. TÜİK tarafından yayımlanan “Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı” bülteni kapsamında, 25-59 yaş grubundaki bireylerin durumu ile bu bireylerin yaklaşık 14 yaşındayken ebeveynlerinin durumu karşılaştırılmıştır. Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması çerçevesinde,

hanehalklarında yaşayan 15 yaş ve üzerindeki 60.365 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda; gelir, mülkiyet, eğitim, işgücü piyasası ve yaşam koşullarının kuşaklar arası aktarımlarına ilişkin analizler gerçekleştirilmiş ve elde edilen sonuçlar kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Rapora göre, Türkiye’de gelir dağılımı bakımından en düşük yüzde 20’lik grup, 2019 yılında yüzde 24,9 iken 2023 yılında yüzde 25,5’e yükselmiştir. Gelir seviyesi en yüksek yüzde 20’lik grubun oranı ise yüzde 36,9’dan yüzde 40,6’ya çıkmıştır. 2023 yılı verilerine göre, mevcut durumda 25-59 yaş aralığında olan bireylerin 14 yaşındayken her gün et, tavuk ya da balık tüketebilirken bugün yüzde 72’si iki günde bir, yüzde 27’si ise hiç tüketememektedir. Aynı yaş grubundaki bireylerin yüzde 57,7’si ev sahibi, yüzde 26,3’ü kiracı iken, 14 yaşında kiracı olanların yüzde 40’ı şu an ev sahibi, yüzde 47,7’si ise kiracıdır. Yükseköğretim mezunu bireylerin 14 yaşında iken annelerinin yüzde 83,5’i, babalarının ise yüzde 79,5’i yükseköğretim mezunudur. İktisaden faal olmayan bireyin babasının yüzde 43,4’ü 14 yaşında iktisaden faal değildir.

25-59 yaş grubundaki bireylerin eğitim seviyeleri, ebeveynlerine kıyasla daha yüksektir ve annenin eğitim seviyesi, bu durum üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ebeveynleri ev sahibi olan bireylerin yaklaşık yarısı da ev sahibidir. Ailelerinin gelir durumuna bakıldığında, yoksul ailelere mensup çocukların yüksek gelir grubuna ait çocuklara göre daha düşük servet edinme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Ailesi ile bir hafta tatile çıkamayan bireyler, maddi yetersizliklerden dolayı tatil masraflarını karşılayamamaktadır. Beslenme alışkanlıkları ise korunmaktadır. İşgücüne katılım açısından anne ve babaların çalışma alışkanlıkları benzerlik göstermektedir. Ebeveynleri işgücünde aktif olmayan bireylerde, annelerinin ücretsiz aile işçisi olma oranı sabit kalmaktadır. Bireylerin aktarılan iktisadi sermayelerini biriktirememe ve dönüştürememe durumları tespit edilmiştir. Ancak kültürel sermaye bağlamında benimsenen davranışlarda kendilerini geliştirebildikleri, önceki kuşaktan aktarılan eğitimin seviyesinin yükseltilmesi ve kurumsallaşması sağlanmıştır. Bireylerin tanınırlıklarının artmasıyla birlikte simgesel sermayelerinde de bir artış gözlenmekte ve bu kişilerin bankalar gibi finansal kuruluşlardan kredi kullanabilme kapasiteleri belirlenmektedir. İktisadi sermayenin somutlaşmış hali maddi birikimdir. Gelir kaynaklarının çeşitli olmasına rağmen önceki kuşaklara kıyasla tatil yapabilme ve ev sahibi olabilme imkanları daha sınırlıdır. Bu kısıtlılık, ev sahibi olamamak ve düzenli iş gücüne dahil olamamak, zayıf yaşam koşulları nedeniyle nesilden nesile dezavantajlılık olarak devam etmektedir.

Dezavantajlı yaşam koşullarını deneyimleyen bireylerin çocukluk ve gençlik dönemleri bu durumdan etkilenmekte ve içselleştirilmektedir. Bourdieu’nün belirttiği gibi, yaşam koşullarını içselleştiren bireyin habitusu (zihinsel dünyası), kuşağa mensup bireylerin ortak bilincini benimsemektedir. Mevcut koşulların yoksulluktan çıkma imkanı sunmaması neticesinde yoksulluk kültürü oluşmaktadır. Eğitim seviyeleri yükselse de piyasada yeterli gelir elde edilememesi nedeniyle işgücü piyasasında niteliksiz ve ekonomik olarak aktif olmayan oranı yüksektir. Kayıt dışı çalışma sorunu; kuşaklar arasında çalışma alışkanlıklarının benzer olması, ancak elde edilen gelirin farklılığı ve maddi birikim sorunları dikkat çeken unsurlardır. Bu hususlara yönelik politikaların etkinliği veya geliştirilmesi gerekliliği anlaşılmaktadır. Bu sorunların giderilmesi, refahın kuşaklar arası aktarımı ile yoksulluk kültüründen uzaklaşılmasına katkı sağlayacaktır.

||Beyan ve Açıklamalar/Disclosure Statements ||

Beyan	Bu çalışmanın yazarı, Bilgi Dergisi'nce beyan edilen araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduğunu beyan etmektedir
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Disclosure	The author confirms that his work complies with the principles of research and publication ethics announced by Bilgi
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support

Kaynakça

- Erden Ayhün, S. (2013). Kuşaklar Arası Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları, *Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 96-109.
- Bourdieu, P. ve Wacquant L. (2014). *Dönüşümsel Sosyolojiye Davet*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P.(2022). *Pratik Nedenler* (3.Baskı), İstanbul: Hil Yayınevi,
- Bourdieu, P.(1983), “Ökonomisches Kapital, Kulturelles Kapital, Soziales Kapital”, Hrsg: KRECKEL, Reinhard, *Soziale Ungleichheit, Soziale Welt, Sonderband 2*. Göttingen,, 183-198.
- Bourdieu, P. (2014). Müdahil bir bilim için. *Le Monde diplomatique*, Ocak ve Zanaat, Pierre Bourdieu Derlemesi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Capcıoğlu İhsan ve Belen Fatma.Z Editorler.(2016). *Dezavantajlı Gruplar ve Psiko-Sosyal Ve Manevi Bakım*, Grafiker Yayınları.
- Çınar Alevli, Sema.(2024). Strauss ve Howe Kuşak Paradigması ve Verili Kuşak Kimliklerinin Sosyal Kimlik Bağlamında Analizi: Verili Kuşak Kimlikleri Sorunsalı, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 18, 101-122.
- Demir ve vd.(2023). Kuşakların Yaşam Memnuniyeti Açısından Farklılıkların İncelenmesi, [(Ed.) Özkoç H.H. ve Bayradaroğlu F (2023) *Kuşak Kavramında Disiplinler Arası Bakış* (2.Basım), Ankara: Nobel Yayınevi)] içinde 77-101.
- Dedeoğlu, İpek. M.(2022). *Türkiye’de Sosyal Yardımların Yoksulluğa Etkisi*, Ankara: Orion Akademi
- D'addio, C.A. (2007), “The Intergenerational Transmission of Disadvantage: Intergenerational Mobility or Immobility?” *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 52, OECD Publishing, Paris.
- EUROSTAT (2024) *Intergenerational Transmission Of Disadvantages – Statistics* https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Intergenerational_transmission_of_disadvantages_-_statistics#Source_data_for_tables_and_graphs erişim tarihi:10.03.2025).
- Frégosi, V ve Gonzalez, A. 2 Mayıs 2001, Pierre Bourdieu Belgeseli: "Sosyoloji Bir Dövüş Sporudur”, <https://www.youtube.com/watch?v=saZQigTgpFU> podcast adresinden edinilmiştir.
- Gajdosikienė, Indrė.(2004)., Oscar Lewis’ Culture of Poverty: Critique and Further Development, *Sociologija*. Mintis ir veiksmas Vilnius University Press Scholarly Journals, ISSN 1392-3358, 2004/1, 88-96.
- Jaurdain A ve Naulin, .S.(2020). *Pierre Bourdieu’nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları* (2.Basım), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lahaye, W, Pourtois J.P ve Desmet, H. (2011). *Kuşaktan Kuşağa Aktarım*(1.Baskı), İstanbul: İletişim Yayınevi
- Lewis, Oscar.(1971). *İşte Hayat*, E Yayınları.

- Mannheim, Karl (2018), *Bilgi Sosyolojisi*, Çeviren: Mustafa Yalçınkaya, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Secer, Barış.(2009). İş gücü Piyasasında Sosyal Sermaye, *Kamu-İs*, 10 (3), 103-130.
- Sapolsky, R. M. (2021). *Davranış: En İyi ve En Kötü Haliyle İnsan Biyolojisi*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Syaıda, K. (2015). Transformasi Nilai-Nilai Kebudayaan Kemiskinan (Studi Etnografi Tentang Pola Sosialisasi Anak-Anak Tukang Bawak Di Makam Islam Rangkah Surabaya). *Paradigma*, 3(1). Retrieved from <https://ejournal.unesa.ac.id/index.php/paradigma/article/view/1044> erişim tarihi 23.12.2024).
- TÜİK (2024a). Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk, Haber Bülteni: Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, 2024 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dezavantajların-Kusaklararası-Aktarımı-2023-53835>, erişim tarihi: 23.08. 2024).
- TÜİK (2024b). Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk, Haber Bülteni: Dezavantajların Kuşaklararası Aktarımı, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dezavantajların-Kusaklararası-Aktarımı-2023-53842> erişim tarihi 23.12.2024).
- Türkdoğan, Orhan. (1977). *Yoksulluk Kültürü* (2.Basım), Dede Korkut Yayınları,
- Türkdoğan, Orhan. (2007). Kimlik, Göç, Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği, *Journal of Sociological Studies* (36), 1-14.
- Öylü, Gülin. (2016). *Intergenerational Transmission Of Poverty İn Turkey* [M.S. - Master of Science]. Middle East Technical University. Ankara.
- Zastrow, Charles (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*, İstanbul: Nika Yayınevi.
- Zaidi, A. ve Zólyomi, E. (2007). AB Üye Devletlerinde Dezavantajların Nesiller Arası Aktarımı. *Politika Özeti* 6/2007. Viyana: Avrupa Merkezi.
- Zheng Lei.(2023), Constructing the 'Culturally Deprived Children': Histories and Politics of the 'Culture of Poverty' during the US War on Poverty. *Journal of Modern Education*, (5), 21-33.